

TIL O'RGANISHDA OG'ZAKI NUTQNING ROLI: NAZARIY ASOSLAR, METODIK YONDASHUVLAR VA ZAMONAVIY AMALIYOT

Raximberdiyeva Muattarxon Akramjon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti 1-kurs talabasi

Hamidov Nodirbek Zakirovich

Ingliz tili nazariy aspektlari kafedrasi o'qituvchisi

muattaroyrakhimberdiyeva@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada til o'rganish jarayonida og'zaki nutqning o'rni, uning kommunikativ va pedagogik ahamiyati, rivojlantirish metodlari hamda zamonaviy texnologiyalar asosida qo'llanilishi chuqur tahlil qilinadi. Til ko'nikmalari ichida og'zaki nutq alohida ahamiyatga ega bo'lib, uning samarali rivojlanishi o'quvchining tilni faol qo'llashga o'tishida muhim omil hisoblanadi. Maqolada og'zaki nutqni shakllantirishda dialog, bahs-munozara, hikoya qilish va rol o'ynash kabi metodlar tahlil qilinadi. Bundan tashqari, mobil ilovalar, sun'iy intellekt vositalari va interaktiv platformalarning bu boradagi imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Muammo va to'siqlarni yengish yo'llari ham tavsiya qilinadi.

Kalit so'zlar: Og'zaki nutq, til o'rganish, eshitish, gapirish, kommunikativ kompetensiya, metodika, texnologiya, dialog, sun'iy intellekt, til ko'nikmalari, muloqot.

Annotation: This article thoroughly examines the role of speaking skills in language learning, highlighting their communicative and pedagogical significance, methods of development, and the use of modern technologies. Among the four language skills, speaking holds a distinct place, and its effective improvement is a key factor in transitioning learners to active language use. The article analyzes methods such as dialogue, discussion, storytelling, and role-playing. It also explores the potential of mobile applications, artificial intelligence tools, and interactive platforms. Solutions to common barriers and difficulties are also proposed.

Keywords: Speaking skills, language learning, listening, speaking, communicative competence, methodology, technology, dialogue, artificial intelligence, language skills, communication.

Аннотация: В данной статье подробно рассматривается роль устной речи в процессе изучения языка, её коммуникативная и педагогическая значимость, методы развития, а также применение современных технологий. Среди языковых навыков устная речь занимает особое место, и её эффективное развитие является важным фактором перехода учащегося к активному использованию языка. В статье анализируются такие методы формирования устной речи, как диалог, дискуссия, рассказ и ролевые игры. Кроме того, рассматриваются возможности мобильных приложений, искусственного интеллекта и интерактивных платформ. Также предлагаются пути преодоления проблем и барьеров.

Ключевые слова: Устная речь, изучение языка, аудирование, говорение, коммуникативная компетенция, методика, технологии, диалог, искусственный интеллект, языковые навыки, общение.

KIRISH

Til — insoniyatning eng muhim ijtimoiy vositasi bo‘lib, u orqali odamlar o‘zaro muloqot qiladi, fikr almashadi, bilim va tajribalarni avloddan avlodga uzatadi. Til o‘rganish jarayoni esa inson tafakkurini kengaytirish, madaniyatlararo muloqotga kirishish va global dunyoda faol ishtirok etish imkonini beradi. Ushbu jarayonda tilning barcha ko‘nikmalari muhim ahamiyatga ega bo‘lsa-da, og‘zaki nutq — eshitish va gapirish ko‘nikmalari — asosiy kommunikativ vosita sifatida alohida o‘rinni egallaydi.

Tilni o‘zlashtirishda nazariy bilimlar yetarli emas; o‘rganuvchi bu bilimlarni amaliy muloqotda qo‘llay olishi kerak. Ayniqsa, ikkinchi til yoki xorijiy tilni o‘rganishda og‘zaki nutqni rivojlantirish tilni faol, tabiiy va samarali o‘zlashtirishning kalitidir. Shu sababli, til o‘rganish metodikasida og‘zaki nutqni shakllantirish, rivojlantirish va mustahkamlashga alohida e‘tibor qaratiladi.

Ushbu maqolada og‘zaki nutqning til o‘rganishdagi roli, uning asosiy funksiyalari, uni rivojlantirish metodlari hamda zamonaviy texnologiyalar yordamida nutqiy kompetensiyani shakllantirish yo‘llari tahlil qilinadi. Shuningdek, og‘zaki nutq rivojida uchraydigan muammolar va ularni yengish strategiyalari ham ko‘rib chiqiladi.

1 Nazariy asoslar. Til o‘rganish — murakkab va ko‘p bosqichli jarayon bo‘lib, u psixologik, sotsiologik va lingvistik omillar bilan chambarchas bog‘liq. Til o‘rganuvchi

shaxsda til kompetensiyasini shakllantirishda to'rtta asosiy ko'nikma: eshitish, o'qish, yozish va gapirish muhim sanaladi. Ushbu to'rtlik orasida og'zaki nutq (ya'ni eshitish va gapirish) kommunikativ maqsadlarga eng bevosita xizmat qiluvchi vosita bo'lib, til o'rganish samaradorligini belgilovchi muhim indikator hisoblanadi.

1.1. Og'zaki nutq tushunchasi. Og'zaki nutq — bu tilning og'zaki shakldagi ifodalanishidir. Bu so'zlashuv jarayonida ro'y beradigan eshitish va gapirish faoliyatlarini o'z ichiga oladi. U insonlar o'rtasidagi jonli muloqot vositasi bo'lib, kontekst, intonatsiya, mimika va gesture (imloviy imo-ishoralar) kabi omillar bilan boyitiladi. Shuningdek, og'zaki nutq real vaqt rejimida ro'y beradi va ko'pincha oldindan tayyorlanmaydi, bu esa uning tabiiyligi va dinamikasini ta'minlaydi.

1.2. Til o'rganishda og'zaki nutqning o'rni. Til o'rganish jarayonida og'zaki nutq bir vaqtning o'zida ikki asosiy kompetensiyani shakllantiradi — receptiv (qabul qiluvchi, ya'ni eshitish) va produktiv (yaratuvchi, ya'ni gapirish) ko'nikmalar. Ular orasida uzviy bog'liqlik mavjud bo'lib, biri ikkinchisini to'ldiradi. Masalan, eshitib tushunish darajasi yuqori bo'lmagan o'rganuvchi o'z fikrini ham to'liq ifodalay olmaydi. Shu bois, og'zaki nutq o'zaro bog'langan ikki asosiy jihatni o'zida mujassamlashtiradi.

1.3. Nazariy yondashuvlar. Turli nazariy oqimlar til o'rganishda og'zaki nutqqa turlicha yondashadi:

Behavioristik yondashuv (B.F. Skinner): tilni takrorlash va stimulyatsiya asosida o'rganish; og'zaki mashqlar orqali mustahkamlash.

Kognitiv yondashuv (Noam Chomsky): tilni anglash va ishlab chiqarish ichki bilim va qobiliyat bilan bog'liq; og'zaki nutqni rivojlantirish uchun tafakkurni rag'batlantirish zarur.

Kommunikativ yondashuv: asosiy maqsad — muloqot qilish; og'zaki nutq muhitda tilni real foydalanish orqali o'rganiladi.

Sotsiokultural yondashuv (Vygotskiy): nutq sotsiokultural muhitda shakllanadi; og'zaki muloqot ijtimoiy aloqalar orqali rivojlanadi.

1.4. Og'zaki nutq va kommunikativ kompetensiya. Kommunikativ kompetensiya tushunchasi tilni grammatik jihatdan to'g'ri bilishdan ko'ra kengroq bo'lib, u tilni turli kommunikativ vaziyatlarda mos ravishda qo'llash qobiliyatini anglatadi. Og'zaki nutq bu

kompetensiyaning yuragi hisoblanadi. O'quvchilar tilni "gapirish uchun" o'rganayotganlarida, ularning asosiy maqsadi — samarali muloqot qilish. Bu esa to'g'ri talaffuz, mazmunli fikr bildirishi, ijtimoiy norma va kontekstga mos so'zlashish kabi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi.

2. Og'zaki nutqni rivojlantirish metodlari. Og'zaki nutq ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish — bu faqat grammatika yoki so'z yodlash bilan cheklanib qolmaydi. Bu til o'rganuvchini faol, erkin va kontekstga mos ravishda fikr bildirishga o'rgatadigan interaktiv va metodik yondashuvlarni talab qiladi. Quyida til o'rgatish jarayonida qo'llaniladigan asosiy metodlar ko'rib chiqiladi:

2.1. Dialog va suhbatlar asosida o'qitish. Dialog til o'rganishda eng samarali usullardan biridir. U real hayotdagi muloqotga yaqin bo'lib, talabalarni o'zaro so'zlashuvga jalb etadi. Dialoglar yordamida talabalar quyidagi ko'nikmalarni o'zlashtiradi:

- Interaktiv javob qaytarish
- To'g'ri talaffuz qilish
- Gap tuzish
- Tilning kontekstual qo'llanishi

Masalan, do'konda, kasalxonada yoki aeroportda bo'ladigan oddiy suhbatlar orqali talabalar real hayotga tayyorlanadi.

2.2. Hikoya qilish (narrativ) usuli. Hikoya qilish usuli yordamida o'quvchilar o'z fikrlarini izchil va mantiqiy bayon qilishni o'rganadi. Bu usul til o'rganuvchining leksik boyligini oshirish, grammatik tuzilmalarni mustahkamlash hamda bog'lovchi so'zlar va gap tuzilmasidan to'g'ri foydalanishga xizmat qiladi.

Amaliyotda bu usul quyidagicha qo'llaniladi:

- ✓ Suratga qarab hikoya tuzish
- ✓ Hayotiy voqea aytib berish
- ✓ Film yoki kitob mazmunini so'zlab berish

3. Zamonaviy texnologiyalar va og'zaki nutqni rivojlantirish. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) rivojlanishi ta'lim sohasida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirdi. Ayniqsa, xorijiy tilni o'rganishda zamonaviy texnologiyalar og'zaki nutq

ko'nikmalarini shakllantirishda keng imkoniyatlar yaratmoqda. Interaktiv vositalar, mobil ilovalar, sun'iy intellekt, onlayn platformalar va virtual muhitlar orqali o'rganuvchi og'zaki muloqotda faol qatnasha oladi.

3.1. Multimediya vositalari va interaktiv ilovalar. Multimediya vositalari — video, audio, animatsiyalar orqali nutqni vizual va eshitish asosida rivojlantirish imkonini beradi. Masalan:

BBC Learning English, Duolingo, Rosetta Stone, Busuu, Memrise kabi ilovalar o'rganuvchini real hayotdagi vaziyatlarga moslashtirilgan og'zaki muloqot mashqlariga jalb etadi.

Bu ilovalarda talaffuzni mashq qilish, avtomatik tuzatish, tezkor eshitish orqali tanishish va gapirishga tayyorlov mavjud.

Xulosa: Til o'rganish jarayonida og'zaki nutqning roli beqiyosdir. U muloqot vositasi sifatida tilni amaliy qo'llash, ijtimoiy faoliyatda ishtirok etish va tilni real muhitda o'zlashtirish imkonini beradi. Og'zaki nutq orqali o'rganuvchi grammatik bilimlarini mustahkamlaydi, talaffuz, urg'u va so'z boyligini amaliyotda sinaydi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, og'zaki nutqni rivojlantirishda quyidagi omillar muhim:

- Tashkiliy va metodik yondashuvlar (dialog, hikoya, dramatizatsiya, bahs)
- Texnologiyalarning (AI, mobil ilovalar, VR) ta'lim jarayoniga tatbiqi
- Interaktiv muhit va multimediya vositalarining o'rni

Motivatsiya, muloqot madaniyati va muhit bilan bog'liq psixologik holatlar

Shuningdek, til o'rgatishda zamonaviy metodlar va texnologik vositalarning uyg'unligi og'zaki nutq ko'nikmalarining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlanmoqda. Ammo bu jarayonda individual yondashuv, doimiy amaliy mashg'ulotlar va kommunikativ muhit yaratish asosiy omil bo'lib qolmoqda. Maqolada ta'kidlanganidek, og'zaki nutq til o'rganishning faqat natijasi emas, balki uning asosiy harakatlantiruvchi kuchi hamdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Brown, H. Douglas. – **Principles of Language Learning and Teaching**. Pearson Education, 2007.

2. Canale, M., & Swain, M. – *Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing*. Applied Linguistics, 1980.
3. Godwin-Jones, Robert. – *Emerging Technologies: Language Learning with Mobile Devices*. Language Learning & Technology, 2011.
4. Harmer, Jeremy. – *The Practice of English Language Teaching*. Longman, 2001.
5. Larsen-Freeman, Diane. – *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford University Press, 2000.
6. Vygotsky, L.S. – *Thought and Language*. MIT Press, 1986.